

A festett király

Gosztonyi János drámája a Gyulai Várszínházban

JÓ ERZÉKKEL választott rendezőként **Darvas Iván**, amikor **Gosztonyi János** mintegy féltucat előadatlan színműve közül *A festett királyt* szemelte ki gyulai bemutatásra. A Krúdy Gyula történelmi regénytrilógiájának középső részére építő, tehát Szerémi György krónikája mellett Fraknói Vilmos történelemszemléletét tükröző és ugyanakkor *Nemeskürty István*nak e korszakot elemző munkáinak koncepcióját vállaló dráma érdekes és hatásos elegye mindannak, amit a mohácsi csatavesztés utáni korszakról tudunk (vagy tudni vélünk). **A** érzékeltetője annak az érdeklődésnek, amelyet egy reform korszak cselekvő részesei tanúsítanak olyan történelmi idők iránt, amikor egy cezurat követően a szó szoros értelmében, újrarajzolták az ország térképét.

Darvas — jöllehet korábról nem ismerte a gyulai színteret — **Bakó József** szerény keretek között is hatásos díszletének segítségével mélységben és magasságban is jól tagolta a játékot, és **Schäffer Judit** korhűséget nem erőltető, tehát az általános mondanót erősítő jelmezeivel olyan hiteles előadást teremtett, amelynek határai között elfogadhatóvá válik a mű „leg-problematisabb” vonása, **iróniája**.

Ez az irónia ugyanis nem más, mint egykori és mai magunkat. Azt a „képességünket”, hogy amikor legnagyobb szükség volna vállt vállhoz vetni, akkor húzunk szét a legjobban, amikor legnagyobb szükség volna józan eszünkre, akkor megyünk legnagyobb lendülettel a falnak.

Az ilyen kemény kritikát elfogadni bizony nem könnyű: még ha ötödfélszáz esztendővel ezelőtt történekről esik is szó a színpadon. Hátha a szerző nem csupán erre gondol!

Végtére is a nemzeti király megválasztása Mohács évében — még akkor is, ha olyan kíméletlen és egyben gyáva oligarcháról volt szó, mint Szapolyai — esély volt a nemzeti önállóságra; tehát ugyane király szövetezése a törökkel, majd behódolása a Habsburgoknak, nagy történelmi játszma-vesztést jelez és egyszerűs mind évszázadokra kiható esemény.

A KETTŐSÉGET, az események és emberek színét és fonákját tudja igen jól érzékeltetni jambikus mértékkel **Gosztonyi János** *A festett királyban*: az uralkodó véres keze reszket, a zsákmányra éhes főurak egymást is kirabolják; ha kell, az udvaroncok a magyar, a német és a török tábor között „ingáznak”. S a győztes: a török, aki titokzatos, kivár, akkor jó elő a háttérből, amikor az idő erre a legalkalmasabb. Mig az előtérben a Habsburgokkal elegáns teniszparti folyik, a színpad mögött a szultán vasmarokkal szoritja a jussát.

Gosztonyi kritikája és iróniája metszően éles, nem ismer pardont: a darab szereplőinek számos önportréja is vesébe látó. Íme, **János királyé**: „Keresztbe raknak előttem ezt is, amazt is. / Ellen-ségeimet szinte eszelősen utá-lom. / Híveimtől pedig kör-nyékez a hányás — nem bi-rom az embereket! / Milyen vezető leszek én, ha ennyire gyűlölöm őket / a belem mé-lyiből? Mindegyik rezzenésük / csak ingerrel..., s mert mindez elsorít / óhatatlanul kibicsaklik a torkom.”

Nem különb ennél a trón-ra áhítozó, alkura hajló öz-vegy, **Mária** és a bábuként rángatózó, elvtelen és tehetetlen **Ferdinánd** sem. És két szín alatt politikai a püspök is, a szerző korabeli névro-kona, **Gosztonyi János** (kit a színész-Gosztonyi markánsan, elhítozón játszik) — a Habsburgokhoz húz, és ezért **Szapolyai** hívei kíméletlenül „el-takarítják” a színről.

A KÍMÉLETLENSÉG, a naturalista események részletező feltárása egyébként az irónia mellett másik jellegzetes-sége **Gosztonyi** *A festett ki-rályának*, mely ezzel a voná-sával alighanem szintén arra

kívánja felhívni a figyelmet, hogy itt nem babra megy a játék. Dicséretes még jelenet-építkezése is: az, hogy nemzeti keresztutunknak, kálvá-riánknak egyes stációit úgy jeleníti meg a szerző, hogy a drámaiság ezekben a ré-szekben szinte kitapinthatóan, fokról fokra növekszik.

Nem mondható el ugyanez ilyen elismerően az egész mű-ről, mely olykor lazának, hosszadalmasnak tűnik fel, ki-vált a feleslegesen részlete-zett vagy ráaggatott részletek következtében. Ilyennek érző-dik a kezdő bábjáték és az expresszionizmusba hajló vég-játék, ahol a titokzatos tör-ök (**Darvas Iván** alakítja) megjelenése kabaréelemként hat. Vagy az irónia falja fel önmagát ebben a végtelenség-ben?

Rutinos rendezőt „leköröző” biztonsággal domborította ki a dráma erényeit **Darvas Iván** (pedig ez a második „felle-pése” e poszton); kivált a szí-nészeknek adott instrukciók-ban mutatkozott leleményez-nek. Aminek legfőbb követ-kezménye, hogy úgyszólván egyetlen bántóan rossz alakí-tás sincs az előadásban, ami manapság nemcsak a nyári, szabadtéri produkcióknál megy ritkaság számba.

SOKADIK kiváló alakítását nyújtja ebben az évadban im-már **Bubik István**, aki éles kontúrokkal rajzolt portrét ad **János királyról**. Könnyű lenne itt a karikatúra felé „el-hajolni”, az eredendő gyávát és gonoszt festeni. **Bubik** azon-ban megkísérli „védeni” a pa-rasztnyúzóból lett uralkodó igazát, s majdnem sikerül is neki, hiszen olyan körülmé-nyek között, amilyenek kö-zött Magyarország fuldoklott Mohács után, sem szövetsé-gezt, sem igaz barátot, sem valójában hódoló oligarchát találni nem volt könnyű. Hogy a kisszerű király látta önma-ga hibáit is, és ezt el is hisz-szük neki, az **Bubik** sokszinű játékának eredménye és az egész előadás javára szolgál. Mindjárt ezután említendő **Esztergályos Cecília**, aki egy sokkal kevésbé megírt szerep-ben, **János** szeretőjeként, az érzékiséget hozza a színpad-ra, ami igencsak jelentős ese-mény egy ennyire vad indu-latokkal telt drámában. **Ku-bik Anna** nem a szokott bú-val bélelt özvegy **Mária** ki-rályné, hanem asszony és poli-tikus egyszerre, aki a Habs-burg-érdeket a saját szemé-lyes érdekeivel egyetemben szeretné érvényesíteni.

A három gonosztevő oligar-cha szerepében **Fonyó Istvánt**, **Funtek Frigvest** és **Csurka Lászlót** látjuk; egyéni színek-keleg leginkább **Funtek** jeles-kedik. **Ferdinánd királyként** **Rubold Ödön** vitézül meg-küzd egy halványabban raj-zolt szereppel; nyugósködése, művészetpártolása e harci zajban az ironikus jelleget erősíti. Figyelmet érdemel még **Nagy Zoltán** erőteljes **Prókátor Pityuja** és **Téry Sándor Jeromos** külképvisele-je.

HÍRLIK, hogy *A festett ki-rály* a következő évadban a fővárosi színpadra kerül. Ha így lenne: mindenképpen fe-szesebbre kellene húzni a szü-veget és valamivel ritmuso-sabbra fogni az előadást. S akkor **Gosztonyi János** tiza-dik előadott drámája nemcsak előlépne az ismeretlenség ho-mályából, hanem „fényre is derülne”.

Barta András